Przegląd Kościelny

Nr. 35. Poznań, 2 Marca 1882. Rok III.

„Przegląd Kościelny“ wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na całe Niemcy 3 m., dla Galicyi i Austryi 1½ flor., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiéj Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA

PAPAE XIII

EPISTOLA ENCYCLICA

AD VENERABILES FRATRES ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS ALIOSQUE LOCORUM ORDINARIOS IN REGIONE ITALICA.

LEO PAPA XIII.

Venerabiles Fratres Salutem et Apost. Benedictionem!

Etsi Nos, pro auctoritate atque amplitudine Apostolici muneris, et universam christianam rempublicam et singulas eius partes maxima, qua possumus, vigilantia et caritate complectimur: nunc tamen singulari quadam ratione curas cogitationesque Nostras ad se Italia convertit. Quibus in cogitationibus et curis altius quiddam rebus humanis diviniusque suspicimus: anxii enim et solliciti sumus de salute animarum sempiterna; in qua tanto magis fixa et locata esse omnia studia Nostra oportet, quanto eam maioribus periculis videmus oppositam. Cuius generis pericula, si magna unquam in Italia fuerunt, maxima profecto sunt hoc tempore, cum ipse rerum publicarum status magnopere sit incolumitati religionis calamitosus. Eamque ob causam Nos movemur vehementius, quod singulares coniunctionis necessitudines Nobis cum Italia intercedunt, in qua Deus domicilium Vicarii sui, magisterium veritatis, et catholicae unitatis centrum collocavit. Alias quidem multitudinem monuimus, ut sibi caveret, et singuli intelligerent, quae sua sint in tantis offensionum causis officia. Nihilominus, ingravescentibus malis, volumus in ea Vos, Ven. Fr., mentem diligentius intendere, et, communium rerum inclinatione perspecta, munire vigilantius populorum animos, omnibusquae praesidiis firmare, ne thesaurus omnium pretiosissimus, fides catholica diripiatur.

Perniciosissima hominum secta, cuius auctores et principes non celant neque dissimulant quid velint, in Italia iamdiu consedit: denunciatisque Iesu Christo inimicitiis, despoliare penitus institutis christianis multitudinem contendit. Quantum audendo processerit, nihil attinet dicere hoc loco, praesertim cum extent Vobis, Vener. Fratres, ante oculos vel religioni vel moribus illatae iam labes et ruinae. Apud italas gentes, quae in avita religione constanter et fideliter omni tempore permanserunt, imminuta nunc passim Ecclesiae libertas est, atque acrius in dies hoc agitur, ut ex omnibus publice institutis forma illa et veluti character christianus deleatur, quo semper fuit Italorum non sine causa nobilitatum genus. Sublata sodalium religiosorum collegia: proscripta Ecclesiae bona: rata citra ritus catholicos connubia; in institutione iuventutis nullae potestati ecclesiasticae partes relictae. Neque finis est nec modus ullus acerbi et luctuosi belli cum Apostolica Sede suscepti, cuius causa incredibiliter Ecclesia laborat, Romanusque Pontifex in summas angustias compulsus est. Is enim civili principatu spoliatus necesse fuit ut in alienam ditionem potestatemque concederet. Urbs autem Roma, augustissima urbium christianarum, exposita est et patet quibuslibet Ecclesiae hostibus, profanaque rerum novitate polluitur, scholis et templis ritu haeretico passim dedicatis. Quin immo exceptura fertur hoc ipso anno legatos et capita inimicissimae rerum catholicarum sectae, huc ad singulare quoddam concilium coetumque profecturos. Quibus quidem huius deligendi loci satis apparet quae causa fuerit: videlicet conceptum adversus Ecclesiam odium explere procaci iniuria volunt, Romanoque Pontificatu in ipsa sede sua lacessendo, funestas belli faces proxime admovere. Dubitandum profecto non est, quin impios hominum conatus Ecclesia aliquando victrix effugiat: certum tamen, exploratumque est, his artibus eos hoc assequi velle, una cum Capito totum Ecclesiae corpus afficere et religionem, si fieri possit, extinguere.

Quod sane velle eos, qui se italici nominis amantissimos profitentur, incredibile videretur; nam italicum nomen, intereunte fide catholica, maximarum utilitatum fonte prohiberi necesse esset. Etenim si religio christiana cunctis nationibus optima salutis praesidia peperit, sanctitatem iurium, tutelam iustitiae; si caecas ac temerarias hominum cupiditates virtute sua ubique edomuit, comes et adiutrix omnium rerum quae honestae sunt, quae laudabiles, quae magnae: si varios civitatum ordines, et diversa reipublicae membra ad perfectam stabilemque concordiam ubique revocavit, horum profecto beneficiorum copiam uberius quam ceteris Italorum generi impertivit. Est quidem nimis multorum haec labes et macula, ut obesse et nocere saluti aut incremento reipublicae Ecclesiam dicant: Romanumque Pontificatum prosperitati et magnitudini italici nominis inimicum putent. Sed istorum quaerelas absurdasque criminationes aperte superiorum temporum omnia monumenta convincunt. Revera enim Ecclesiae summisque Pontificibus Italia maxime debet, quod gloriam suam apud omnes gentes propagavit, quod iteratis barbarorum impressionibus non succubuit, et immanes Turcarum impetus invicta repulit, et multis in rebus aequam legitimamque libertatem diu conservavit, et pluribus iisdemque immortalibus optimarum artium monumentis civitates suas locupletavit. Neque postrema Romanorum pontificum haec laus est, quod provincias italicas ingenio moribusque diversas communi fide et religione unas semper conservaverint, et a discordiis omnium funestissimis liberaverint. Atque in trepidis calamitosisque temporibus non semel erant publicae res ad extremos casus praecipitaturae, nisi Pontificatus Romanus ad salutem valuisset. Neque futurum est, ut minus valeat in posterum, modo ne voluntas hominum obsistens virtutem eius intercipiat, neu libertatem impediat. Etenim vis illa benefica, quae in institutis catholicis inest quoniam ab ipsa eorum natura sponte proficiscitur, immutabilis est et perpetua. Quemadmodum pro salute animarum omnia religio catholica et locorum et temporum intervalla complectitur, ita etiam in rebus civilibus ubique et semper sese ad hominum utilitates porrigit atque explicat.

Tot vero ereptis tantisque bonis, summa mala succedunt; quoniam qui sapientiam christianam oderunt, iidem, quidquid contra fieri a se dicant, ad perniciem devocant civitatem. Isto-

rum enim doctrinis nihil est magis idoneum ad inflammandos violenter animos, concitandasque perniciosissimas cupiditates. Sane in iis quae cognitione scientiaque continentur, caeleste fidei lumen repudiant: quo extincto, mens humana in errores saepissime rapitur, nec vera cernit, atque illuc facile evadit, ut in humilem foedumque *materialismum* abiiciatur. Spernunt in genere morum aeternam immutabilemque rationem et supremum legum latorem ac vindicem Deum despiciunt: quibus sublatis fundamentis, consequens est, ut, nulla satis idonea legum sanctione, omnis vivendi norma ab hominum voluntate arbitrioque sumatur. In civitate vero ex immodica libertate, quam praedicant et volunt, licentia gignitur: licentiam sequitur perturbatio ordinis, quae est maxima et funestissima pestis reipublicae. Revera nulla fuit aut deformior species, aut miserior conditio civitatis, quam illa in qua tales et doctrinae et homines valere aliquandiu potuerunt. Ac nisi recentia exempla suppeterent, id fidem excedere videretur, potuisse homines scelere audaciaque furentes in tanta excidia ruere, et retento ad ludibrium libertatis nomine, in caede et incendiis debacchari. Quod si tantos nondum sensit Italia terrores, primo quidem singulari Dei beneficio tribuere, deinde id quoque causæ fuisse statuere debemus, quod, cum itali homines numero longe maximo in religione catholica studiose perseverarint, idcirco flagitiosarum opinionum, quas diximus, dominari libido non potuit. Verum si haec, quae religio praebet, munimenta perrumpantur, continuo Italia in eos casus ipsos delaberetur, qui maximas et florentissimas nationes aliquando perculerunt. Etenim necesse est, ut similitudinem doctrinarum exitus similes consequantur: et quoniam in eodem vitio sunt semina, fieri non potest, quin fructus plane eosdem effundant. Immo vero maiores fortasse poenas violatae religionis gens italica lueret, quia perfidiam et impietatem culpa ingrati animi cumularet. Non enim casu aliquo, aut levi hominum voluntate datum est Italiae, ut partae per Iesum Christum salutis vel a principio esset particeps, et Beati Petri Sedem in sinu gremioque suo collocatam possideret, et longo ætatum cursu iis, quæ a religione catholica sponte fluunt, maximis et divinis beneficiis perfrueretur. Quapropter metuendum sibi magnopere esset quod ingratis populis Paulus Apostolus minaciter nunciavit: *Terra saepe venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo: proferens autem spinas et tribulos, reproba est et maledicto proxima, cujus consummatio in combustionem* (Hebr. VI, 7—8).

Prohibeat Deus hanc tantam formidinem; atque omnes pericula serio considerent, quae partim iam adsunt, partim impendent ab iis, qui non communi utilitati, sed *sectarum* commodis servientes, capitales cum Ecclesia inimicitias exercent. Qui certe, si saperent, si vera caritate patriae tenerentur, nec de Ecclesia diffiderent, nec de nativa eius libertate detrahere, iniuriosis suspicionibus adducti, conarentur: immo vero consilia ab ea oppugnanda ad tuendam adiuvandamque verterent: idque in primis providerent, ut Pontifex Romanus sua iura reciperet. Etenim suscepta cum Apostolica Sede contentio quanto plus Ecclesiae nocet, tanto minus est incolumitati rerum italicarum profutura. De qua re alio loco mentem Nostram declaravimus: „Dicite, publicas Italiae res neque prosperitate florere, neque diuturna tranquillitate posse consistere, nisi Romanae Sedis dignitati et Summi Pontificis libertati, prout omnia iura postulant, fuerit consultum."

Quapropter, cum nihil magis velimus, quam ut res christiana salva sit, cumque praesenti italicarum gentium discrimine commoveamur, Vos vehementius quam unquam alias, Ven. Fr., hortamur, ut studium caritatemque Vestram ad comparanda tot malorum remedia Nobiscum conferatis. Et primum quidem edocete summa cum cura populos, quanti sit fidem catholicam possidere, et quam magna eiusdem tuendæ necessitas. Quoniam vero hostes et oppugnatores catholici nominis, quo facilius male cautos decipiant, multis in rebus aliud agunt, aliud simulant, valde interest occulta eorum consilia patefieri in lucemque proferri, ut scilicet, comperto quid reapse velint et qua causa contendant, excitetur in catholicis hominibus ardor animi, et Ecclesiam, Romanum Pontificem, hoc est salutem suam viriliter aperteque defendant.

Multorum ad hanc diem virtus, quæ plurimum potuisset, visa est aliquantum in agendo lenta et in labore remissa, sive quod insueti rerum essent animi, sive quod periculorum non satis fuerit magnitudo perspecta. Nunc vero, cognitis experiendo temporibus, nihil esset perniciosius, quam perferre oscitanter longinquam improborum malitiam, expeditumque ipsis locum relinquere rei christianae ad libidinem suam diutius vexandae. Ii quidem prudentiores quam filii lucis multa iam ausi: inferiores numero, calliditate et opibus validiores, haud longo tempore magna apud nos malorum incendia excitaverunt. Intelligant igitur quicumque amant catholicum nomen, tempus iam esse conari aliquid, et nullo pacto languori desidiaeque se dedere, cum nemo celerius opprimatur, quam qui vecordi securitate quiescunt. Videant quam nihil reformidarit veterum illorum nobilis et operosa virtus: quorum et laboribus et sanguine fides catholica adolevit. Vos autem, Vener. Fratres, excitate cessantes, cunctantes impellite: exemplo et auctoritate Vestra universos confirmate ad exercenda constanter et fortiter officia, quibus actio vitae christianae continetur. Ad hanc alendam augendamque experrectam virtutem, curare ac providere opus est, ut numero, consensu, efficiendis rebus, floreant lateque amplificentur *societates*, quibus maxime propositum sit fidei christianae virtutumque ceterarum retinere et incitare studia. Tales sunt consociationes iuvenum, opificum; quaeque constitutae sunt aut coetibus catholicorum hominum in tempora certa agendis, aut inopiae miserorum levandae, et tuendae dierum festorum religioni, et pueris ex infima plebe erudiendis: aliaeque ex eodem genere complures. Et cum rei christianae quam maxime intersit Pontificem Romanum in gubernanda Ecclesia et esse et videri ab omni periculo, molestia, difficultate liberum, quantum lege possunt agendo, rogandos contendendo, tantum, Pontificis causa, enitantur et efficiant; neque ante quiescant, quam sit Nobis, reapse non specie, libertas restituta, quacum non modo Ecclesiae bonum, sed et secundus rerum italicarum cursus, et christianarum gentium tranquillitas necessario quodam vinculo coniungitur.

Deinde vero permagni refert publicari et longe lateque fluere salubriter scripta. Qui capitali odio ab Ecclesia dissident, scriptis editis decertare, iisque tanquam aptissimis ad nocendum armis uti consueverunt. Hinc teterrima librorum colluvies, hinc turbulentae et iniquae ephemerides, quarum vesanos impetus nec leges frenant, nec verecundia continet. Quidquid est proximis his annis per seditionem et turbas gestum, iure gestum esse defendunt: dissimulant aut adulterant verum: Ecclesiam et Pontificem maximum quotidianis maledictis falsisque criminationibus hostiliter petunt: nec ullae sunt tam absurdae pestiferaeque opiniones, quas non disseminare passim aggrediantur. Huius igitur tanti mali, quod serpit quotidie latius, sedulo prohibenda vis est: nimirum oportet severe et graviter adducere multitudinem, ut intento animo sibi caveat, et prudentem in legendo delectum religiosissime servare velit. Praeterea scripta scriptis opponenda, ut ars quae potest plurimum ad perniciem eadem ad hominum salutem et beneficium transferatur, atque inde remedia suppetant, unde mala venena quaeruntur. Quam ad rem optabile est, ut saltem in singulis provinciis ratio aliqua instituatur demonstrandi publice, quae et quanta sint singulorum christianorum in Ecclesiam officia, vulgatis ad id scriptionibus crebris, et, quoad fieri potest, quotidianis. In primis autem sint in conspectu posita religionis catholicae in omnes gentes praeclara merita: explicetur oratione virtus eius privatis publicisque rebus maxime prospera et salutaris: statuatur quanti sit, celeriter Ecclesiam ad illum dignitatis locum in civitate revocari, quem et divina eius magnitudo, et publica gentium

utilitas vehementer postulat. Harum rerum causa necesse est, ut qui animum ad scribendum appulerint, plura teneant: videlicet idem omnes in scribendo spectent: quod maxime expedit, id constituant iudicio certo et efficiant: nihil ex iis rebus praetermittant, quarum utilis atque expetenda cognitio videatur: gravitate et moderatione dicendi retenta, errores et vitia reprehendant, sic tamen ut careat acerbitate reprehensio, personisque parcatur: deinde orationem adhibeant planam atque evidentem, quam facile queat multitudo percipere. Reliqui autem omnes, qui vere et ex animo cupiunt, florere res et sacras et civiles ingenio hominum litterisque defensas, hos litterarum ingeniique fructus tueri liberalitate sua studeant; et ut quisque ditior est, ita potissimum re fortunaque sustineat. Iis enim, qui scribendo dant operam, omnino afferenda sunt huius generis adiumenta: sine quibus aut nullos ipsorum industria habitura est exitus, aut incertos et perexiguos. In quibus rebus omnibus si quid nostris hominibus incommodi impendet, si qua est dimicatio subeunda, audeant tamen sese obvios ferre, cum homini christiano nulla sit adeundi vel incommoda vel labores causa iustior, quam ne lacerari ab improbis religionem patiatur. Neque enim hac filios lege Ecclesia aut genuit aut educavit, ut, cum tempus et necessitas cogeret, nullam ab iis opem expectaret, sed ut singuli eorum otio privatisque utilitatibus salutem animarum et incolumitatem rei christianae anteponerent.

Praecipuae autem curae cogitationesque Vestrae, Ven. Fr., in eo evigilare debent, ut ministros Dei idoneos rite instituatis. Quod si Episcoporum est, plurimum operae et studii in fingenda probe omni iuventute ponere, longe plus ipsos elaborare in clericis verum est, qui in Ecclesiae spem adolescunt, et participes adiutoresque munerum sanctissimorum sunt aliquando futuri. Causae profecto graves et omnium aetatum communes decora virtutum multa et magna in sacerdotibus postulant: verumtamen nostra haec aetas plura quoque et maiora admodum flagitat. Revera fidei catholicae defensio, in qua laborare maxime sacerdotum debet industria, et quae est tantopere his temporibus necessaria, doctrinam desiderat non vulgarem neque mediocrem, sed exquisitam et variam; qua non modo sacras, sed etiam philosophicas disciplinas complectatur, et physicorum sit atque historicorum tractatione locuples. Eripiendus est enim error hominum multiplex, singula christianae sapientiae fundamenta convellentium: luctandumque persaepe cum adversariis apparatissimis, in disputando pertinacibus, qui subsidia sibi ex omni scientiarum genere astute conquirunt. Similiter cum hodie magna sit et ad plures diffusa corruptela morum, singularem prorsus oportet in sacerdotibus esse virtutis constantiaeque praestantiam. Fugere quippe consuetudinem hominum minime possunt: immo applicare se propius ad multitudinem ipsis officii sui muneribus iubentur: idque in mediis civitatibus, ubi nulla iam fere libido est, quin permissam habeat et solutam licentiam. Ex quo intelligitur, virtutem in Clero tantum habere virium hoc tempore debere, ut possit se ipsa tueri firmiter, et omnia cum blandimenta cupiditatum vincere, tum exemplorum pericula sospes superare. Praeterea conditas in Ecclesiae perniciem leges consecuta passim clericorum paucitas est: ita plane, ut eos, qui in sacros ordines Dei munere leguntur, duplicare operam suam necesse sit, et excellenti sedulitate, studio, devotione exiguam copiam compensare. Quod quidem utiliter facere non possunt, nisi animum gerant tenacem propositi, abstinentem, incorruptum, caritate flagrantem, in laboribus pro salute hominum sempiterna suscipiendis promptum semper atque alacrem. Atqui ad huiusmodi munera est adhibenda praeparatio diuturna et diligens: non enim tantis rebus facile et celeriter assuescitur. Atque illi sane in sacerdotio integre sancteque versabuntur, qui sese in hoc genere ab adolescentia excoluerint, et tantum disciplina profecerint, ut ad eas virtutes, quae commemoratae sunt, non tam instituti quam nati videantur.

His de causis, Vener. Fratres, iure Seminaria clericorum sibi vindicant plurimas et maximas animi, consilii, vigilantiae Vestrae partes. Quod ad virtutem et mores, minime fugit sapientiam Vestram, quibus abundare praeceptis et institutis adolescentem clericorum aetatem oporteat. In gravioribus autem disciplinis, Litterae Nostrae Encyclicae — *Aeterni Patris* — viam rationemque studiorum optimam indicaverunt. Sed quoniam in tanto ingeniorum cursu plura sunt sapienter et utiliter inventa, quae minus decet non habere perspecta, praesertim cum homines impii quidquid incrementi affert dies in hoc genere, tamquam nova tela in veritates divinitus traditas intorquere consueverint, date operam, Vener. Fratres, quantum potestis, ut alumna sacrorum iuventus non modo sit ab investigatione naturae instructior, sed etiam iis artibus apprime erudita, quae cum sacrarum Litterarum vel interpretatione vel auctoritate cognationem habeant. Illud certe non ignoramus, ad elegantiam studiorum optimorum multas res esse necessarias: quarum tamen sacris Seminariis italicis adimunt aut minuunt importunae leges facultatem. Sed hac etiam in re tempus postulat, ut largitate et munificentia bene de religione catholica promereri nostrates studeant. Voluntas maiorum pia et benefica egregie eiusmodi necessitatibus providerat; atque illud Ecclesia assequi prudentia et parsimonia potuerat, ut tutelam et conservationem rerum sacrarum nequaquam haberet necesse caritati filiorum suorum commendare. Sed patrimonium eius legitimum aeque ac sacrosanctum, cui superiorum aetatum iniuria pepercerat nostrorum temporum procella dissipavit: quare causa renascitur, cur qui diligunt catholicum nomen, animum inducant maiorum liberalitatem renovare. Profecto Gallorum, Belgarum aliorumque in causa haud multum dissimili illustria sunt munificentiae documenta, non modo aequalium, sed etiam posterorum admiratione dignissima. Neque dubitamus, quin italica gens communium rerum consideratione permota, id pro viribus actura sit, ut et se patribus suis dignam impertiat, et ex fraternis exemplis capiat quod imitetur.

In his rebus, quas diximus, certe haud minimam habemus spem solatii incolumitatisque repositam. Verum cum in omnibus consiliis, tum maxime in iis, quae salutis publicae causa suscipiuntur, omnino ad humana praesidia accedere necesse est opem omnipotentis DEI, cuius in potestate sunt non minus singulorum hominum voluntates, quam cursus et fortuna imperiorum. Quapropter invocandus summis precibus Deus, orandusque, ut tot eius beneficiis ornatam atque auctam respiciat Italiam; in eaque fidem catholicam, quod est maximum bonum, cunctis periculorum suspicionibus depulsis, perpetuo tueatur. Hanc ipsam ob causam imploranda suppliciter est Immaculata Virgo MARIA, magna Dei parens, fautrix et adiutrix consiliorum optimorum, una cum sanctissimo Sponso eius Iosepho, custode et patrono gentium christianarum. Ac pari studio obsecrare opus est Petrum et Paulum, magnos Apostolos, ut in italicis gentibus fructum laborum suorum incolumem custodiant, nomenque catholicum quod maioribus nostris suo ipsi sanguine pepererunt, apud seros posteros sanctum inviolatumque conservent.

Horum omnium caelesti patrocinio freti, auspicem divinorum munerum, et praecipuae benevolentiae Nostrae testem, Apostolicam benedictionem Vobis universis, Venerabiles Fratres, et populis fidei Vestrae commissis peramanter in Domino impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die XV Februarii anno MDCCCLXXXII. Pontificatus Nostri anno quarto.

LEO PP. XIII.

KWESTYA RZYMSKA.

(Ciąg dalszy).

III. W obec położenia, zgotowanego Papieżowi przez socyalistyczną i demokratyczno-liberalną agitacyą, którego grozy nie podobna nie widzieć, zwłaszcza w chwili, gdy

wielkie państwa Europy zagrożone są i wstrząśnięte w swych posadach przez partye przewrotu, odpowiedzieć sobie naprzód należy na pytanie co do skutków tych demagogicznych w Rzymie knowań i manifestacyi.

Już z samego ludzkiego punktu widzenia niesłychanym jest fakt, że człowiek pewien zamknięty jest jakoby więzień, oblężony i szczwany przez dziką, przed żadną zbrodnią nie wzdrygającą się hordą, jakkolwiek mu żadnéj winy zarzucić nie można. Jeśli człowiek ten należy do wyższych warstw, dla swéj wysokiéj mądrości, dobroczynności, łagodności i dobroci ma prawo domagać się nadzwyczajnego poważania; co więcéj, jeśli więzień ten jest naczelnikiem narodu, głową społeczeństwa, obejmującego w swem łonie królestwa i narody; jeśli ten jeniec jest głową katolickiego Kościoła, Papieżem: to fakt ten dla każdego człowieka, co ma sumienie i wiarę, komu chodzi o cześć i uczciwość, jest potworny, dalsze jego trwanie niesłychaną niesprawiedliwością, milcząca zaś jego tolerancya zbrodnią nie do uniewinienia.

Fakt podobny musi być jednak ze socyalnego stanowiska jeszcze inaczéj i surowiéj osądzony. Papież jako więzień w Rzymie, w swojéj stolicy nie ma swobody w wykonywaniu swéj uniwersalnéj władzy pasterskiéj nad katolickim światem. Świat ten ma i musi mieć, jak każdy naród, towarzystwo, stolicę, punkt środkowy swego jednolitego społecznego życia, a samo przypuszczenie, że w jednéj i téj saméj stolicy dwie wojujące ze sobą władze swój sztab jeneralny mieć mogą, jest po prostu absurdum. Lecz Kościół jest coś więcéj od narodu, jest społeczeństwem powszechnem; w łonie swem obejmuje królestwa, rzeczypospolite, arystokracye, demokracye. To wielkie społeczeństwo potrzebuje stolicy, w któréjby mogło swobodnie się rozwijać, swe narady bezpiecznie odbywać, wielkie akty swego powszechnego zwierzchnictwa swobodnie wykonywać, w któréjby jego urządzenia bezwarunkowo znajdywały szacunek, a wszyscy, coby mu w koniecznem jego działaniu stawiali przeszkody, zasłużonéj kary nie uszli.

Dzisiaj przeciwnie, Kościół w swéj stolicy otoczony jest i uciśniony przez swych nieprzyjaciół, pod mocą rządu, coraz nieprzychylniéj przeciwko sobie występującego, rządu obłudnego i prześladowczego, który coraz silniéj ściąga kajdany, w jakie Kościół okuł; rządu, który stawia przeszkody aktom duchowéj władzy, odnoszącym się bezpośrednio do rządzenia duszami wiernych, fałszuje je i zaczepia; rządu, który Kościół obdarł przemocą z dóbr, który mu nawet odbiera własność i użytek domów, jakie do bezpośredniego i nieodzownego wykonywania duchowego urzędu mu służyły; rządu, który żołnierzy Kościoła rozprasza, jego sługi lży, jego dogmata i ceremonie wyszydza, jego prawa depce i deptać pozwala. Czyż położenie takie dla Kościoła jest możliwe?

Kościół nie może się obyć bez stolicy, w któréjby swą zwierzchność z całą swobodą mógł wykonywać. Włochy zaś nie potrzebują wcale Rzymu jako stolicy. Ani strategiczne interesa, handel, wewnętrzna i zewnętrzna polityka, ani też wreszcie porządek publiczny we Włoszech nie potrzebują Rzymu jako stolicy. Włochy mogą obrać sobie na stolicę Neapol, Florencyą, Medyolan, Rawennę, miasta, które pod każdym względem korzystniejsze przedstawiają warunki aniżeli Rzym. Wszyscy znakomitsi włoscy mężowie stanu uznawali, że Rzym może być tylko miastem Papieży lub trybunów, lecz nigdy stolicą królestwa włoskiego, chyba tylko jego grobem. Czyż groźby, podnoszone przez demokratyczną ligę przy trumnie Piusa IX i przed Watykanem, nie potwierdziły tego zdania, wypływającego ze zdrowego rozumu ludzkiego?

Rozszerzenie socyalistycznych idei od lat dziesięciu, udawana lub rzeczywista bezsilność rządu w obec anarchicznych agitacyi, jego fatalne wspólnictwo w zgubnych machinacyach przeciw tronowi, nieustanne zmiany ministrów, które pojąć tylko można w rządzie rozpadającym się na wskroś, słowem, cały zwrot politycznych obyczajów i myśli we Włoszech do socyalistycznéj demokracyi są tylko nieuchronnym i koniecznym skutkiem polityki włoskiéj, skierowanéj do Rzymu. W Rzymie umiera włoska monarchia. Włochy z Rzymem jako stolicą są punktem centralnym sekciarskich knowań, centrum anarchistycznych socyalistów całego świata, którzy katolicyzm jako jedyną poważną przeszkodę dla swych planów uważają i którzy właśnie dla tego rząd włoski naprzód popychają, aby tę przeszkodę z pomocą jego przyjaciół i sprzymierzeńców zniszczyć, gdyż socyalizm sądzi, że, stawszy się raz panem Rzymu, uderzy wszędzie Kościół w samo serce.

Lecz nawet gdyby Włochy potrzebowały Rzymu, to go Kościół potrzebuje jeszcze więcéj; Kościół katolicki potrzebuje go wprost, cały chrześciański świat pośrednio. Z czysto ludzkiego stanowiska uważany bywa za nietykalny ten aksyomat polityczny, że interesa całego świata mają pierwszeństwo przed interesami jakiegokolwiek pojedyńczego narodu; na tym aksyomacie opierają się nowoczesne kongresy, prawo międzynarodowe i cała polityka dzisiejsza. Według tego aksyomatu też musi nowoczesny Rzym tym więcéj być traktowany, że taki, jakim jest, zbudowany jest niejako z ducha i życia tego katolickiego świata, który go nieraz krwią własną bronił, wolność jego ciężkiemi walkami okupił i dzisiaj Rzymu tego domaga się jako swéj własności. Świat katolicki nie może na to zezwolić, aby jego dzieło zburzone zostało przez dziką rozbestwioną demokracyą, aby owoc jego prac i krwi, chwały i najwspanialszych wspomnień miał być zniweczony. Chociażby o tem wielkie mocarstwa wśród obłędów liberalnéj polityki, wzrok swój jedynie ku materyalnym interesom wytężając, zapomnieć miały, wiedzieć muszą, że anarchiczny, bezbożny szał nigdy długotrwałym nie był, i biada Włochom, gdy godzina obrachunku wybije!

Z religijnego stanowiska katolicy nie zgodzą się nigdy na skutki nieszczęśliwego położenia Papieża. Papież jest więźniem i nie może udawać się do bazylik na nabożeństwa i święte ceremonie, a nawet bez poprzedniego zamknięcia kościoła nie może zejść do watykańskiéj bazyliki, aby się tam pomodlić. Wolności nie ma żadnéj, i gdyby się jutro chciał pokazać ludowi katolickiemu na balkonie wewnątrz kościoła, rządby mu przeszkodził tem jednem słowem, że nie będzie odpowiadał za porządek publiczny. Żaden z włoskich Biskupów nie ma z pewnością powodu obsypywać pochwałami rząd włoski. Lecz pierwszy pomiędzy nimi, głowa najważniejszéj dyecezyi, nie może nawet w swym katedralnym kościele urzędu swego spokojnie wykonywać. Rząd potrzebuje na chwilę tylko zamknąć oczy na knowania radykałów, a dziać się będą straszliwe zbrodnie na tem najświętszem miejscu. Najmniejsza dyecezya uważałaby takie położenie swego Biskupa za nieznośną tyranią, a świat katolicki nie miałby się oburzać na los, zgotowany swemu Ojcu i Pasterzowi?

Jakiż to smutek i żałość ogarniać musi serca wiernych, spieszących ze wszystkich stron świata do grobu Apostołów, modlących się z wzruszeniem u grobu księcia Apostołów, skały, któréj bramy piekielne nie zwyciężą, i odwiedzających Biskupa, zasiadającego na stolicy Piotra ś. Jak głośne, sprawiedliwe, przenikające muszą być ich skargi, gdy widzą pierwszy ołtarz chrześciaństwa opuszczony, próżne i puste owo wzniosłe miejsce, z którego ręka Namiestnika Chrystusowego błogosławiła swój lud i lud całego świata katol.? Któż im zabroni opowiadać po powrocie do domów, w jakim stanie znaleźli katolicki, z jałmużn europejskich narodów zbudowany i utrzymywany Rzym i jego świętości, w jakiéj

niewoli Głowę swéj św. wiary, że jéj nawet nie wolno przestąpić progu bazyliki, zbudowanéj przez katolicki świat na grobie pierwszego Papieża jako symbol miłości, który go z tronem Namiestnika Chrystusowego jednoczy?

Co do politycznych skutków położenia, wytworzonego przez napaści demokracyi włoskiéj na Papieża, to nie można oddawać się żadnym złudzeniom. Rzym katolicki w nocy 13 lipca dał dowody swéj miłości do Piusa IX i Papieztwa w taki sposób, że jéj szczerości i znaczeniu uniwersalnemu ten tylko chyba zaprzeczyć może, kto przeczy, że słońce świeci. A manifestacya ta odbyła się nie tylko pomimo pogróżek, kamieni, bicia, obelg i wszelkiego rodzaju zniewag ze strony czeredy demokratycznéj, lecz nadto potwierdzoną została przez inne wielkie manifestacye w całych Włoszech. Jeśli jedna część ludzi, biorących udział w pochodzie przy trumnie Piusa, rozproszyć się musiała, jeśli pewna część katolickich mityngów musiała się rozwiązać: to winą tego były brutalne gwałty napastniczych band a jeszcze więcéj winą nierozsądnego postępowania tych, którzy nie umieli, czy nie chcieli bronić niewinnych, a winnych karać, którzy nie mają już odwagi bronić wolności dobrego, gdyż wolność złego już ich samych zepsuła i podbiła. Niech tam liberalne dzienniki rozgłaszają, że tylko bractwa i katolickie stowarzyszenia występują w obronie Papieztwa; gdyby to prawdą było, toby tylko udowodnioną było rzeczą, że wszyscy szczerzy katolicy zapisują się w listy stowarzyszeń i bractw, że cały Rzym, całe Włochy, które w jeden lub drugi sposób wzięły udział w tych manifestacyach, stanęły w obronie za cześć i wolność Papieztwa. Nie można usunąć ze świata faktu, że Rzym jest i pozostanie katolickim i że sekciarze, którzy pod pokrywką religii i pod opieką włoskiéj demokracyi agitują, są tylko wyrzutkami Rzymu i że 11 lat (od 20 września 1870) nieustannych usiłowań nie doprowadziły do tego, aby katolickiemu Rzymowi jego najpiękniejszy charakter, jego wierność i przywiązanie do Papieża odebrać. Cóż tedy może sądzić ucywilizowana Europa o rządzie, który całe swe prawo z tak zwanego plebiscytu wywodzi, a którego fałsz i nicość, jeśli nie od dawna są znane, to w ostatnich wypadkach tak jasno się objawiły.

Ztąd fikcya o pojednaniu się Papieża z Włochami, ta dyplomatyczna fikcya, która ma rozwiązać kwestyą rzymską ku zadowoleniu wszystkich, okazuje się znowu tem, czem jest, nieprawdą, niemożebnością. Dyplomaci spodziewali się, że czas, mający lekarstwo na różne rzeczy, urzeczywistni tę fikcyą i rząd, któremu przez wyłom w Porta Pia pozwolono wtargnąć do Rzymu, to pojednanie doprowadzi do skutku. Próba trwała jedenaście lat i doświadczenie tyloletnie poucza, że trudności zamiast się zmniejszać, wzmagały się z każdym rokiem. Wyobrażano sobie, że rząd może postarać się o szacunek dla żyjącego Papieża, a tymczasem umarłego Papieża nie umiał obronić od najnikczemniejszych obelg. Owe nic nieznaczące formuły dyplomatyczne, któremi wielu dobrze myślących ludzi zasłaniało sobie oczy, uznane są dzisiaj za nieprawdziwe. Któż wierzy jeszcze w formułę, wynalezioną przez Cavoura: w wolny Kościół w wolnem państwie; któż da dzisiaj co za rzymską „exterritorialitas“; cóż znaczą gwarancye, zasadnicze prawa państwowe Włoch, które pierwsza lepsza banda radykalna nogami depce! Jakże w tych formułach osłonięte przyrzeczenie, że Rzym będzie i pozostanie spokojną i szanowaną siedzibą Papieztwa — stało się głośnem kłamstwem!

Wnet po wypadkach z 13 lipca pisała urzędowa *Perseveranza*: „Fakta z 13 lipca musimy, nie nam nie pomoże, zapisać do naszych passywów; zaszkodziły one mniéj lub więcéj naszemu kredytowi.“ Z pewnością, wszyscy politycy na to się zgadzają i rząd włoski sam przyznaje, że koegzystencya Papieztwa i Nowych Włoszech jest problemem nadzwyczaj trudnym do rozwiązania. Głowy egzaltowane i demagogiczni krzykacze już „rozwiązali“ ten problem przed wjazdem królestwa do Rzymu; fakta pokazały, że to rozwiązanie znaczy śmierć dla Nowych Włoszech, że nowowłoska demokracya dobije w Rzymie monarchią. Sami nawet liberali ze swego stanowiska przyznają, że aby umożebnić koegzystencyą tych dwóch zasad, aby Papieztwo i liberalizm w tem samem centrum działanie swe rozwinąć mogły, potrzeba silnego rządu, któryby był świadom swego podwójnego obowiązku: obrony Papieża przeciw wszystkim i we wszystkich okolicznościach, jako też uszanowania instytucyi i niezawisłości kraju. Jeśli to jest tak potrzebne nawet wedle zapatrywań liberalnych, jakaż to zabójcza nagana dla rządu w Rzymie, który nic z téj świadomości ani z téj siły nie posiada? Czyż fakta nie świadczą także o zwycięztwie radykalnych Nowych Włoszech nad monarchią i wszystkiemi jéj instytucyami?

To są skutki wypadków w nocy 13 lipca i wiążącéj się z niemi agitacyi. Patrząc na te skutki, mamy do zaznaczenia bardzo poważną i groźną prawdę: że Papież znajduje się w strasznem i nieznośnem położeniu, że rząd włoski, który go wydaje na pastwę zniewag pospólstwa, jest przed Bogiem i ludźmi za to położenie odpowiedzialny, że zasłużył sobie na to, iż wszyscy katolicy całego świata nim gardzą, nieskończenie przeważna liczba jego własnych poddanych nim się brzydzi a nawet liberały go się wyrzekają, jako rządu, który zadaniu swemu, podjętemu formalnie, uroczyście i z taką otuchą, sprostać nie zdolen.

Jeśli nowowłoska monarchia ma jeszcze tę odwagę nie do pozazdroszczenia, by się uważać za „kolumnę z granitu“, to wypadki niezadługo pewnie pokażą, że jéj nogi są gliniane i że ten kamyczek, który w nocy 13 lipca w bieg wprawiono, straszne może sprowadzić następstwa. Rządy, które ani świetną sławą militarną, ani też karnością umiejętną nie umieją przywiązać do siebie armii, które nie mogą się oprzeć na tradycyjnéj wierze swych ludów, ani też budować na moralnym charakterze władzy państwa, rządy, które się jedynie tylko na rewolucyjnéj zasadzie negacyi i haniebnego jéj wyzyskiwania opierają — rządy takie nie mają w sobie żywotności, gdyż im do prawdziwie politycznego życia wszystkiego braknie, a przedewszystkiem materyalnéj podstawy, uporządkowanego prawodawstwa i administracyi, a następnie moralnego fundamentu w zadowolonym i moralnie rządzonym ludzie.

Bez kwestyi ostatnie manifestacye w całych Włoszech na rzecz Papieztwa obwieszczają całemu światu, że we Włoszech od nocy 13 lipca odbywa się rozdział duchów zasadniczego, stanowczego znaczenia. Dwuznaczność nowowłoskiéj idei zjednoczenia blednie coraz bardziéj a ludy włoskie przychodzą do ostateczności, do wyboru pomiędzy Papieżem a nowo-włoską monarchią. Uznają to już dzisiaj sami gorący wielbiciele i przyjaciele Nowych Włoszech. W przydłuższym liście pewnego „wysoko postawionego Włocha“, ogłoszonym w *Times*, którego wywodów katolik ze wszystkiem podpisać nie może, znajdują się następujące uwagi godne zeznania:

„Od lat 10 znajdujemy się w Rzymie, do któregośmy weszli gnani absolutną koniecznością (?); jednakowoż nie zdołaliśmy się tam urządzić jako regularny rząd. Nie czujemy się tam we własnym domu. Rzym, który dla nas był konieczną potrzebą (?), jest najszkaradniejszą stolicą, jaką tylko obrać sobie mogliśmy. Żyjemy tam, jakoby pod namiotem, uzbrojeni stróże więźnia, który się nie chce poddać. Rzym nie jest punktem środkowym, ani też miejscem do zamieszkania; jest za ponury na mieszkanie dla świeckiego rządu. Jesteśmy tam rzuceni na pastwę podwójnéj febry. Jednę przysyła nam Campagna, drugą Watykan,

a malaria z rzymskich marszów nie jest niebezpieczniejszą od obydwóch. Żyjemy w obec potęgi, która zaprzecza naszego prawa, prawa, którego ani zdobyć, ani też przez poselstwa nasze utrzymać nie możemy. Każdy zatarg pomiędzy Watykanem a Kwirynałem kończy się na korzyść rewolucyi, a pomiędzy tymi dwoma walczącymi zdobywa sobie republika coraz więcéj gruntu. Przyznaję, żebym się nie lękał republiki, gdyby zagrażała tylko dynastyi, a mówię to pomimo méj miłości ku niéj. Lecz republika zagraża saméj jedności włoskiéj; skoro republika zostanie ustanowioną, jedność się rozpadnie. Republikańska armia będzie u nas sycylijską, neapolitańską, toskańską, wenecką lub medyolańską, lecz nigdy włoską. Dom Sabaudzki na długi czas jeszcze pozostanie jedynym geniuszem narodowéj jedności; lecz się rozpadnie w dniu, w którym Papieztwo przed zwycięzką republiką uciekać będzie zmuszone. Obecny Papież zawarł pokój z wszystkimi, z którymi Pius IX go zerwał; jest na drodze do pojednania się z Niemcami, Rosyą, żyje w zgodzie z Turcyą i Austryą; z podziwienia godną cierpliwością pobłaża Francyi i pewnego pięknego poranku usłyszymy wiadomość, że i Anglia, interesując się tem, co się dzieje w Watykanie, uwierzytelniła posła swego przy Stolicy św. Tylko z Włochami, dla których Papieztwo nie jest już żadną groźbą, nie może być pojednania i wprawdzie dla tego, że znajdujemy się w Rzymie, gdzie wbrew naszym interesom pracujemy na tryumf rewolucyi i republiki. Rzym dał nam wszystko, co tylko dać mógł; obecnie stał się dla nas ciężarem, przeszkodą, jeograficznem, dyplomatycznem i politycznem absurdum. Gdybyśmy więcéj naturalną, dostępniejszą i w środku położoną, mniéj ponurą i niezdrową wybrali stolicę, zniknie natychmiast wszystko, co nam przeszkadza i zagraża, zniknie mimo wszelkich krzyków ze strony kosmopolitycznych rewolucyonistów, własnego tylko zysku patrzących. Wonczas Papieztwo stanie się o tyle większem. Włoska jedność będzie umocniona cichem przywiązaniem Papieztwa, które będzie najpotężniejszym sprzymierzeńcem królestwa, że w niem niepodległą siedzibę znowu odzyskało."

Czy żądane tutaj przeniesienie stolicy nowych Włoszech jest jeszcze tak możliwe, jak to przedstawia „wysoko postawiony" Włoch, pozwalamy sobie wątpić w obec strasznego, rewolucyjnego rozprzężenia w królestwie. Wątpliwości nie ulega, że to przeniesienie byłoby ratunkiem i zbawieniem monarchii; lecz do takiego czynu brak prawdziwych mężów stanu, brak przedewszystkiem podpory monarchii w zdrowéj jeszcze części ludów włoskich. Dom Sabaudzki musi sprzątać, co zasiał przeciwko Papieztwu; jego los i zguba przypieczętowana w obec wzmagającego się z dniem każdym panowania demokratycznego pospólstwa.

(Dalszy ciąg nastąpi).

KRONIKA
dyecezalna i zagraniczna.

Poznań. Dnia 20 lutego umarł opatrzony Sakr. św., po krótkiéj chorobie, ks. Józef Perużyński, pleban w Kołaczkowie i komendarz w Wszemborzu w dekan. miłosławskim. Ur. się 1829, wyśw. 1858. Parafiami Kołaczkowa i Wszemborza zarządzał od r. 1868, dawniéj był mansyonarzem w Grodzisku i Kościanie. Przez jego śmierć osierocone zupełnie parafie liczą około 1500 dusz. R. † I. † P. — Ks. Laudowicz, wyświęcony po prawach majowych, skazany został za odprawianie Mszy św. i kazania przez sąd ławniczy w Międzychodzie na 100 ℳ ev. 10 dni więzienia, zaś ks. Winc. Wiśniewskiego skazał sąd śremski za wykonywanie czynności kapłańskich w parafiach książskiéj, włościejewskiéj i mchowskiéj na 60 ℳ lub 12 dni więzienia.

Dyecezye polskie. Metropolita unicki ks. Arcyb. Sembratowicz, spowodowany smutnym wypadkiem w Hnilicy, wydał, do księży ruskich dwie kurendy, w których mówi o niebezpieczeństwie grożącem jedności Kościoła katol., zaleca pouczanie ludu o unii, przestrzeganie przed prawosławnymi ajentami i ludźmi, unii nieprzyjaznymi, przybyszami, szerzącymi błędne zasady, oraz nakazuje z rąk tego ludu usuwać pisma i książki, propagujące schizmę. W obec usposobienia, panującego w niektórych kołach ruskich księży, znajdującego poparcie i zachętę z góry, u doradzców Arcybiskupa, w konsystorzu, i najpiękniejsze słowa przebrzmią bez skutku, jak już tyle innych rozporządzeń arcybiskupich nie weszło w życie. Radykalną zmianę na lepsze może tylko sprowadzić energiczna reforma w otoczeniu Metropolity, w konsystorzu, krzyżującym i najlepsze zamiary swego zwierzchnika. Dopóki to nie nastąpi, to wszystkie usiłowania ratowania katolicyzmu pomiędzy Rusinami pozostaną mdłe i bezsilne, i rozkrzewianiu schizmy pomiędzy galicyjskimi Unitami nie położą tamy. Jaskrawe światło na anormalne i niesłychane stosunki, wytworzone w Cerkwi unickiéj, rzuca fakt, opisany przez korespondenta lwowskiego w *Kuryerze Pozn.* Do internatu ruskiego Ojców Zmartwychwstańców we Lwowie przybył przed wielu miesiącami O. Kobrzyński z Adryanopola. Przełożony ks. Kalinka przedstawił go Metropolicie jako zakonnika, który z rozkazu Piusa IX przeszedł przed 8 laty na obrządek wschodni; ks. Kobrzyński złożył świadectwo od ks. Arcyb. Vanutellego, delegata Stolicy Ap. w Konstantynopolu. Od chwili owego przedstawienia upłynęło już 8 miesięcy a ks. Kobrzyński, mimo usilnych starań ks. Kalinki i rozkazów wyraźnych z Rzymu, nie może otrzymać aprobaty. Propaganda wezwała wprost Metropolitę o udzielenie aprobaty bez zwłoki, -- ks. Metropolita oświadczył ks. Kalince, że oficyał ks. Malinowski da aprobatę — a tymczasem ks. M. aprobaty nie daje. „Fakt ten, dodaje korespondent, któremu podobnych jest mnóstwo, daje słabe wyobrażenie o duchu, jaki wieje u św. Jura. Nie wiemy doprawdy, co sądzić o ks. Metropolicie, o którym weszło w zwyczaj powtarzać, że z wielką świątobliwością i wiernością dla Stolicy Ap. łączy bezprzykładną słabość charakteru. Jego nadzwyczajna uległość dla złowrogiéj postaci (ks. Malinowskiego), która mu prawie nieodstępnie towarzyszy, jest doprawdy zdrożną i grzeszną, i może sprowadzić najgorsze następstwa. Jak daleko idzie ta powolność, niech świadczą następne słowa ks. Metropolity, wyrzeczone do namiestnika, które mam z ust wysoko położonéj osoby: „„Schizma, mówił naczelnik unickiego Kościoła w Galicyi — wisi w powietrzu, sami księża ją zrobią. Znam tylko jednego człowieka, zdolnego powstrzymać jéj rwące fale i zażegnać jéj wybuch, a tym jest ks. Malinowski!"" Jest zaiste coś przerażającego w tem wyznaniu swéj bezsilności i nieumiejętności zaradzenia schizmie a poleganiu na człowieku, który jest największym i najpotężniejszym jéj propagatorem, który z praktycznych względów może chwilowo tylko powstrzymać wybujanie schizmy, odkładając ostateczny krok do stosowniejszego czasu. W takiem położeniu któż zdoła uratować szczątki unii, jakie się ostały w Galicyi? Jedna niezawodnie jest droga, którą też poleca autor wybornego artykułu, ogłoszonego w ostatnim poszycie (z 15 lutego) *Przeglądu lwowskiego* pod tytułem: Zapędy Carosławia w Galicyi, to jest zniesienie konkordyi i rozwinięcie spiesznie propagandy obrządku łacińskiego pomiędzy Rusinami. Konkordya, na któréj podstawie Metropolita nie dozwolił w czasie ostatniéj pielgrzymki do Rzymu Unitom galicyjskim przystępować wspólnie do Stołu Pańskiego z innymi pielgrzymami słowiańskimi, co nawet w Rzymie przykre zrobiło wrażenie, musi być zniesiona, aby upadł ten mur, rozgraniczający dwa obrządki, jakoby dwa obce sobie wyznania, religie, wiary, — niweczący wszelki wpływ i oddziaływanie kleru łacińskiego na lud i kler unicki, niedozwalający wspólnego pożycia i pomocy, wymiany myśli i porozumiewania się w obronie, krzewieniu i utrwaleniu w ludzie ruskim religii katolickiéj. — Sprawa Hniliczek odbiła się bolesnem echem w Watykanie i Propagandzie. Korespondent *Przeglądu lwows.* donosi, że kiedy w uroczystość Oczyszczenia NMP. przełożony OO. Zmartwychwstańców wraz z prokuratorem jeneralnym Zgromadzenia składał Ojcu św. w ofierze świecę, ten z boleścią wyraził się o tym smutnym wypadku i zachęcał bardzo Ojców do gorliwéj pracy na trudnéj drodze, na któréj Opatrzność postawiła Zgromadzenie we Lwowie O. Semeneńko, zapewniając Ojca św. o gotowości Zgromadzenia na usługi Kościoła, podniósł zarazem i ten fakt, że owi nieszczęśliwi Hniliczanie w podaniu swojem, wyłuszczającem powody przejścia na schizmę, między innemi dają także za powód otworzenie internatu ruskiego przez OO. Zmartwychwstańców we Lwowie, który to internat, powiadają, wymierzony jest na dobicie cerkwi i narodowości ruskiéj. „*Povera gente,* odrzekł Ojciec św. Biedni ludzie! Co za straszne obałamucenie! Dziękować powinni Bogu, że im daje środek do zachowania od zagłady i cerkwi ruskiéj i ich własnéj narodowości. Wy się tem nie zrażajcie — dodał Papież, zwracając się do Ojców — przeciwności i ucisku są nieodstępne od każdéj poczciwéj pracy." Korespondent dodaje, że fakt ten przekonał Stolicę św., iż duchowieństwo ruskie nie odpowiada wcale wysokości swego powołania i spowodował do zastanowienia się nad środkami, któreby złomu, rozwielmożnionemu w Kościele ruskim, jak najstanowczéj zaradziły. — Wszystkie formalności co do prekonizacyi ks. Soleckiego na stolicę biskupią w Przemyślu i jego sufragana ks. Łobosa są całkowicie załatwione. Na najbliższym konsystorzu, który ma się odbyć w pierwszych dniach marca, nastąpi ich prekonizacya. Ks. Łobosowi został przeznaczony

tytuł stolicy bisk. Leucensis i. p. i. (Leuca znajduje się na wyspie Cyprze i jest sufraganią arcybiskupstwa kandyjskiego, również in part. inf. Tytuł tego biskupstwa posiadał już jeden z Biskupów polskich na początku tego wieku, ks. Stanisław Żarnowiecki, na ostatku dzierżył ten tytuł zmarły niedawno administrator dyecezyi fryburgskiej ks. Lothar Kübel).

Rzym. Na czele pisma naszego podajemy wspaniałą e n c y k l i k ę p a p i e z k ą, która jakkolwiek wystósowana jest do Biskupów włoskich i stosunki włoskie ma na celu, zawiera tyle wzniosłych poglądów, rad i wskazówek dla całego chrześciańskiego świata, że zasługuje na uwagę powszechną. Przedewszystkiem bacznéj polecamy rozwadze ustępy o smutnem położeniu dzisiejszem Papieztwa, o stanowisku i znaczeniu prasy, o powołaniu duchownem. Papież protestuje nadto przeciwko zebraniu się kongresu masońsko-socyalistycznego w Rzymie. — Dnia 20 z. m. jako w 4tą r o c z n i c ę w y b o r u n a P a p i e ż a L e o n a XIII dzienniki katolickie Rzymu, w świąteczną przybrane szatę, sławiły zasługi, położone przez czteroletni peryod rządów dzisiejszego Papieża około uciśnionego Kościoła i skołatanego, rozbitego społeczeństwa. Ojciec św. przyjmował w ten dzień powinszowania od prałatów i dostojników swego dworu, dowódzców i oficerów gwardyi szlacheckiéj. Wielka liczba prałatów i patrycyuszów rzymskich przybywała do Watykanu zapisać swe nazwiska. Kilku Kardynałów składało także swe życzenia na audyencyach prywatnych. Całe kolegium kardynalskie przyjmowane będzie w rocznicę koronacyi Papieża dnia 3 marca; w ten dzień także przyjmowani będą ambasadorowie. — *Unità cattolica* przysłała na ten dzień zebrane przez nią w styczniu, ś w i ę t o p i e t r z e w ilości 10,000 fr. Kardynał Parrocchi, Arcyb. boloński nadesłał zebrane w swéj dyecezyi 5630 fr. — Przybyła także karawana p i e l g r z y m ó w b e l g i j s k i c h, głównie z dyecezyi Lièges, złożona z 80 osob, aby złożyć Papieżowi hołd z okazyi rocznicy wyboru. Pielgrzymów tych przyjmował Ojciec św. w niedzielę zeszłą. — Dnia 21 lutego udzielił Ojciec św. posłuchanie p r o b o s z c z o m r z y m s k i m i k a z n o d z i e j o m p o s t n y m. Piękną przemowę Ojca św. odkładamy dla braku miejsca do przyszłego numeru. — Kardynał H o h e n l o h e dał 19 z. m. o b i a d n a c z e ś ć nadzwyczajnego posła niem. S c h l o e z e r a w swem pomieszkaniu C a n o n i c a u św. Maryi Większéj, na który zaprosił też Mgra di Pietro, przeznaczonego na nuncyusza w Monachium; Mgra Palotti, substytuta w sekret. Stanu; Mgra Capri, sekr. Kongreg. Studyów; Mgra Sallica Dominikanina, komisarza św. Officium; O. Sanvito, byłego jenerała Dominikanów, obecnie penitencyarza u św. Maryi Większéj; Mgra Montel, audytora Roty dla Austryi; Mgra Cataldi, kanonika u św. Maryi Większéj i prefekta ceremonii pap. i kilku innych prałatów i osób. — Kardynał sekretarz Stanu zawiadomił wygnanego Biskupa genewskiego Mgra M e r m i l l o d, że Ojciec ś. mianował go konsultorem św. Kongr. do nadzwyczajnych spraw kośc. — Kongregacya Obrzędów św. odbyła 21 lutego posiedzenie t. zw. antepraeparatoria w pomieszkaniu Kardynała Bilio w sprawie, w któréj tenże książę Kościoła jest *ponente.* Jest to sprawa beatyfikacyi wielebn. sługi Bożego Franciszka Ksawerego Maryi Bianchi z zakonu Barnabitów. Na tem posiedzeniu wszyscy prałaci i konsultorowie Kongregacyi składali swe wota co do autentyczności dwóch cudów, przypisywanych wstawieniu się tego sługi Bożego. W tym celu wszyscy prałaci i urzędnicy Kongregacyi otrzymali dwa tygodnie przedtem sprawozdanie o tych cudach, opinią lekarza, wybranego przez postulacyą, zarzuty promotora wiary, Mgra Salvati i odpowiedź obrońcy Alibrandego. Na tem posiedzeniu oddane wota mogą być twierdzące, przeczące, i suspensywne, tak samo jak na posiedzeniu następnem, nazw. praeparatoria. Dopiero na posiedzeniu trzeciem jeneralnem, w którem też Papież osobiście bierze udział, oddają się wota pisano i uzasadniono, albo twierdzące, albo przeczące. — S t o l i c a ś w. p o t w i e r d z i ł a na przedstawienie Kongr. św. Obrzędów k u l t, oddawany od niepamiętnych czasów w dyecezyi belgijskiéj Bruges Karolowi XII, hrab. Flandryi z przydomkiem Dobremu, czczonemu jako błogosławiony, synowi św. Kanuta. — Ojciec św. cofnął upoważnienie, udzielone komitetowi świeckiemu, na którego czele stało dwóch redaktorów hiszpańskiego dziennika *Siglo futuro,* Candido i Ramon Nocedal, do zorganizowania pielgrzymki hiszpańskiéj do Rzymu, gdyż charakter karlistowski organizatorów dawał Biskupom powód do obaw, aby pielgrzymka nie wyglądała na demonstracyą polityczną, jakkolwiek Leon XIII wyraźnie postawił za warunek, aby pielgrzymka była jedynie manifestacyą katolicką. Skutkiem tego cofnięcia zezwolenia rozwiązał się tak centralny jak i lokalne komitety, podziękowawszy wprzódy 40 Biskupom za poparcie, dając przez to dowód swego chętnego posłuszeństwa dla rozkazów Stolicy Apostolskiéj. Urządzeniem pielgrzymki zajmią się teraz sami Biskupi i to w ten sposób, że każdy z Biskupów podąży do Rzymu na czele swych dyecezyan; wspólnéj pielgrzymki nie będzie. —

Niemcy. Ojciec św. wyraził w osobnem piśmie, wystósowanem do Biskupa regensburgskiego, swe zadowolenie z wystawienia p o m n i k a A l b e r t o w i W. w miejscu jego urodzenia, w Lauingen. Pomiędzy innemi tak Papież mówi: „Cześć, jaką owemu wielkiemu, w świetle cnoty i nauki tak jasno świecącemu mężowi oddaliście, dowodzi Nam nie tylko waszéj miłości do zasługi prawdziwéj nauki i cnoty, lecz także i wasz dobry sąd o potrzebach czasu obecnego, w którym wśród powodzi tylu błędów tak bardzo potrzeba wskazać duchom drogi zdrowéj filozofii i najlepszych dążności na polu naukowem, — drogi, na których Albert W., ś. Tomasz z Akwinu i inni sławni mistrze scholastyki wycisnęli i pozostawili swe wspaniałe ślady.“ — Siostrom szarym (Elżbietankom), które główny dom mają w Nissie i zajmują się pielęgnowaniem chorych po domach, pozwolił rząd przyjąć 100 nowych zakonnic. — Dr. H ö t i n g, wikaryusz kapitulny w dyec. osnabryckiéj, otrzymał brewe papiezkie, mianujące go Biskupem tejże dyecezyi.

Austrya. Jak pisze *Zagr. List,* nowy Arcybiskup z Serajewa zamianował członkami swéj kapituły: ks. Andrzeja Fris, kanonika u św. Hieronima w Rzymie i ks. dr. Andrzeja Jagatica, redaktora *Kat. List*; z Lublany powołał na kanonika ks. dr. Antoniego Jeglica, poddyrektora seminaryum, młodego lecz bardzo gorliwego kapłana, który przed dwoma laty miał objąć katedrę dogmatyki na uniwersytecie w Zagrzebiu.

Kwestye teologiczne.

Aplikacya Mszy św. za zmarłych heretyków. Wychodzące w Wrocławiu pismo pastoralne: *Schesisches Pastoralblatt* zajmuje się od pewnego czasu objaśnieniem kwestyi, czy wolno za zmarłych heretyków potajemnie aplikować Mszą św. Raz przeczono, drugi raz twierdzono, to znowu szukano dróg pośrednich. Jakkolwiek św. Alfons, podobnie jak wszyscy inni starsi moraliści o téj kwestyi tylko mimochodem mówi, to jednak i jego powagę wciągnięto do téj kontrowersyi. Rzeczone pismo drukuje obecnie w nr. 1 z 1882 r. następującą opinią, przesłaną mu przez O. Freund C. SS. R. z Mautern (Styrya), która, stosując się do zdania dr. Gihr, kwestyą najjaśniéj i najdokładniéj rozwięzuje.

Obrońca tezy — mówi O. Fr. — że wolno jest aplikować za heretyków, pisze w nr. 12 (II rocznika), iż Alfons ś. pozwala na tajną aplikacyą pro excommunicatis vitandis. Jeśli się zgodzimy na tę naukę Świętego, tedy per analogiam musielibyśmy tajną aplikacyą za zmarłych heretyków za dozwoloną przyjąć, dopóki nie zostanie wydane rozporządzenie kościelne, zakazujące wprost takowéj. Dekretu takiego dotychczas Kościół nie wydał; zkąd wypływa, że według ś. Alfonsa można tajemnie aplikować, i że zdanie, umieszczone w książce dr. Gihr: „surowo zakazane jest ofiarowanie Mszy św. za excomunicati non tolerati vel vitandi,“ jest po części fałszywe.

W obec takiego twierdzenia należy podnieść, że Alfons św. w przytoczonem miejscu nie tylko o prywatnéj i publicznéj aplikacyi mówi i skutkiem tego na tajemne, ciche aplikowanie Mszy ś. zezwala, a publicznego i uroczystego sprawowania Ofiary św. nie dopuszcza, lecz że Święty zupełnie inną, daléj idącą różnicę stanowi, według któréj p r i v a t i m nie tylko w opozycyi do n o m i n e E c c l e s i a e, lecz i do m i n i s t e r C h r i s t i stawia. Tekst zupełny, odnoszący się do naszéj kwestyi, brzmi: „Pro excommunicato vitando tamen licite sacerdos potest offerre missam *privatim,* quatenus est opus proprium suae privatae personae, non autem *nomine Ecclesiae,* vel ut *minister Christi:* ex c. 2

de Sent. Excom. Quamvis si offerret tanquam Christi minister, valide quidem sed illicite offerret ut Croix n. 33.“ Mowa jest tutaj o odprawieniu Mszy ś.: 1) privatim, 2) nomine Ecclesiae, 3) ut minister Christi i o privatim jako dozwolonéj, a niedozwolonéj nomine Ecclesiae i ut minister Christi. Jakież jest znaczenie téj potrójnéj różnicy? Czy św. Alfons przez „privatim“ rozumie tylko prywatną, tajną aplikacyą? Nie. Sam swoje wyrzeczenie objaśnia: „quatenus est opus proprium suae privatae personae,“ tj. przekazanie na rzecz duszy zmarłego prywatnéj modlitwy, owocu Mszy ś., który ex opere operantis księdzu przysługuje. — Co rozumie Alfons św. przez wyrażenie: „applicatio nomine Ecclesiae?‘ To co przytoczony przez niego Lacroix (n. 33) — aplikacyą publiczną: „prohibemur tantum opera publica pro illis offerre.“ — Co rozumie przez „ut minister Christi“? Właściwą aplikacyą fructus medius, do któréj jako zastępca Chrystusa i tylko jako taki ma prawo (cfr. Lacroix n. 32). Ztąd tekst św. Alfonsa innemi słowy tę myślby zawierał: Kapłan może pro excommunicatis vitandis modlić się jako osoba prywatna, nawet i podczas Mszy św. (actionem sacrificandi prout pendet a merito privato operantis, offerre, vel ejus in Memento in particulari meminisse. Cum Busenbaum l. VII n. 162); nie wolno mu jednak za nich aplikować, quamvis si offerret tanquam Christi minister, valide quidem, sed illicite offerret (lib. VI n. 308); tym mniéj wolno aplikacyą publicznie ogłaszać. (Dixi tamquam persona privata quia ut minister ecclesiae non potest. Cum Busenbaum lib. VII n. 162). Tak więc przeciwko twierdzeniu dra Gibr: „Surowo zakazanem jest odprawianie Mszy św. za excommunicati non tolerati vel vitandi,“ na powagę św. Alfonsa w niczem powoływać się nie można, a ztąd i argumentum analogiae żadnego nie ma znaczenia.

PIŚMIENNICTWO KOŚCIELNE.

Muzyka kościelna parafialna. (Wydawnictwo ks. L. Soleckiego we Lwowie). Z szczerą radością powitaliśmy wydawnictwo mające zaradzić tak gwałtownéj potrzebie, którą każdy uznawał, a mimo to nikt do téj pracy mozolnéj i wymagającéj gruntownych wiadomości muzycznych i liturgicznych się nie zabrał, chociaż nie brakło takich, którzy wysokie w téj mierze o sobie mieli rozumienie. To też przyklasnęliśmy programowi, jaki nam skreślił ks. Solecki, i gorącego wydawnictwo doznało poparcia. Tymczasem przejrzawszy pierwsze numera drugiego rocznika, trudno się wstrzymać, aby nie zwrócić wydawcy uwagi na rażące niedostatki „Muzyki kościelnéj“ i to w interesie tak samego wydawnictwa, jak utrzymania czystości naszéj parafialnéj kościelnéj muzyki; szkodaby bowiem było, aby z takim nakładem podjęto wydawnictwo pozostało bezużyteczne, a jeszcze większa byłaby szkoda, gdyby w naszych kościołach miała być normą taka muzyka, jak ją wydawnictwo szerzyć zamierza.

Sarkano już powszechnie na pierwszy rocznik, który nam przyniósł „zbiór“ przegrywek — niepodobna powiedzieć „wybór“, bo tam najmniejszego wyboru nie było; możnaby powiedzieć: „florilegium“, jeżeli chwasty do kwiatów się zaliczają, bo pomiędzy pięknemi kwiatami były tam rzetelne chwasty, dla których szkoda było papieru i druku, i świat nieby na tem nie stracił, gdyby ich nie był ujrzał. Nie wypadało jednakże przeciwko temu występować, boć są gusta i guściska, a przegrywka, to rzecz prywatna, dowolna. Inna rzecz, gdy naruszony jest choral gregoryański, bo ten jest przez Kościół unormowany, i tu wszelka dowolność ustaje, a gust osobisty na bok ustąpić musi. Wszakże ks. S. sam powiada, że „zło pojęcie i nieudolne wykonywanie chorału gregoryańskiego podało go w pogardę i poniewierkę,“ i ma racyą, bo chorał sam jest wzniosły i piękny, ale zmieniany wskutek braku odpowiedniéj znajomości lub złego gustu ze strony wykonującego, staje się karykaturą i podobać się nie może. Kto to przyznaje, ten powinien w wydawnictwie swojem starannie unikać wszystkiego, coby takie „zło pojęcie“ mogło zdradzać. Pozwoli więc Szanowny ks. S., że ze szczeréj życzliwości ku niemu i jego wydawnictwu zwrócę mu uwagi na niektóre niedostatki.

Psalm *Venite* na str. 11 podany jest jako *Tonus I*. Bardzo przepraszam księdza S., ale to jest *Tonus II* i to zdeklarowany ton drugi. W pierwszym tonie jest *dominans* **La**, a *finalis* **Re**, w drugim zaś tonie jest *finalis* tak samo **Re**, a *dominans* **Fa**. Jakże więc może tu być ton pierwszy, kiedy *dominans* **La** w całym psalmie ani razu nie zachodzi? Może być przy niektórych antyfonach wątpliwość, czy są w tonie I lub II, jeżeli ich objętość sięga od **Ut** aż do **La** lub **Si**, i są tak krótkie, że ich wybitnego charakteru dostatecznie poznać nie można, np. antyfona *„A porta inferi“* w naszem *Officium Defunctorum*, uważana jest za ton I, i w tym tonie przepisany jest kantyk: *„Ego dixi“*; w wielkosobotniem zaś *Officium* przepisuje Rytuał rzymski dla téj saméj antyfony z tą samą melodyą psalm w tonie II. Ale to są wyjątki. Tu gdzie *dominans* nie jest **La**, tylko **Fa**, musi być ton II, zwłaszcza że i *ambitus* całego psalmu jest tylko od **Ut** aż do **Sol**, i że jest wybitne zakończenie tonu II, bo **Fa, Mi, Ut, Re (f, e, c, d.)**

Psalm nie jest napisany w tonie absolutnym, ale transponowany o kwartę wyżéj. Transponowanie to uchodzi przy tonie II, który dla wielu byłby za nizkim, i przy tonie V, któryby znowu był za wysoki. Wogóle przy wszystkich śpiewach śpiewający przejrzeć powinien objętość tonów, które ma przed sobą, obliczyć się ze swoim głosem i stósownie do tego intonować, aby głosem do najniższéj i najwyższéj nuty wygodnie mógł sięgnąć. Inny jednakże zachodzi tu błąd. Ton II nie ma żadnego znaku, ani krzyżyka, ani bemolu. Jeżeli kiedy szósty stopień **Si** zniża się w tym tonie o pół tonu, natenczas ten bemól jest tylko przypadkowy. Dzieje się to wtenczas, gdy melodya od **Si** schodzi do **Fa**, aby uniknąć nadmiarowéj kwarty. Skoro zaś tonacya o kwartę się podwyższa, natenczas przybiera ona **j e d e n** tylko bemól, a nie dwa. Tu więc w transpozycyi powinno być naznaczone tylko **b**, a nie **b** i **es**, bo to ostatnie jest przypadkowe i do skali drugiego tonu nie należy.

Zmiany melodyi podług Rytuału piotrkowskiego, wydruk. w Krakowie 1725, są następujące w ps. *Venite*: mniejszéj wagi są połączenia odmienne, np. przy słowie *nostro*, gdzie na zgłosce *no* powinno być **a**, **b**, a na zgłosce *stro* powinno być **a**, **g**, albo przy: *in confessione*, gdzie przy *o* jeszcze **a** opuszczone, przy *Deos* i *montium*, gdzie melodya ostatniego słowa nie jest: **g, g, g**, ale: **g, b, g.** Są to rzeczy mniejszéj wagi, ale najgorsza jest zmiana melodyi przy zakończeniu. Drugi ton kończy się: **Fa, Mi, Ut, Re (f, e, c, d)** a zatem nie: **f, e *cis*, d**, jak niektórzy błędnie śpiewają; to też tu nie może być zakończenie przy słowie *ei*: **b, a, fis, g**, tylko **b, a, f, g**, tak samo przy *et altitudines* nie może być **g, fis, g**, tylko **g, f, g.** Jest to po prostu zeszkaradzenie chorału, jeżeli ktoś z drugiego tonu zrobi sobie wygodne D-mol, i zamiast **c** śpiewa **cis**, np. w Prefacyach, albo w Offertoryum Mszy requialnéj: *„Domine Jesu Christe.“* Taki zły zwyczaj trzeba wykorzeniać, a nie zakorzeniać go i uświęcać. Kancyonał Grabskiego od tego błędu jest wolny, a śp. M. Dembiński w swoim kancyonale pisał także **c**, a tylko u góry nad nutą położył krzyżyk z uwagą: *sic usus fert*, co się tłomaczy na polskie: „takie jest powszechne lenistwo, że się nie wyuczą porządnie chorału, a potem go po swojemu przekręcają.“ Chociaż takie zwrócenie uwagi na błędny zwyczaj i zganienie jego należałoby do wstępu, to jednak pan M. Dembiński w obec znawców dał sobie świadectwo, że wiedział, jak być powinno i tylko się liczył ze zwyczajem. Tu zaś bez żadnéj uwagi uświęcone jest błędne wykonywanie chorału. Wydawca powinien koniecznie w następnych poszytach błąd ten sprostować. Jeżelić o dogodniejsze harmonizowanie chodziło, to daleko poważniéj i więcéj w kościelnym duchu brzmiałoby zakończenie **b, a, f, g**, z akordami g-mol, d-mol w położeniu kwinty, d-mol w położeniu tercyi i znowu g-mol w położeniu oktawy. Takie harmonizowanie więcéj odpowiada duchowi muzyki kościelnéj, jak ów septymowy akord na **d.**

W drugim zeszycie, który w téj chwili nadszedł, mamy psalm *Venite* z tonu II. I tu pomyłka, bo to **ton IV.** Ściśle rzecz biorąc, nie powinien ks. S. wcale używać nazwy tonów choralnych, bo w jego zmienionem opracowaniu i pierwsza melodya psalmu i druga jest z tonacyi mol, a zatem nie ma pomiędzy niemi różnicy. Czwarty ton ma skalę: **Mi, Fa, Sol, La, Si, Ut, Re**, jego *finalis* jest **Mi**, a *dominans* **La.** Melodya tego psalmu podług Rytuału brzmi: **e, g, a, a, — g, a, h, c, h, a, g, a** itd., i gdzież tu ma być **gis?**

Czy może dla uprzyjemnienia, zaokrąglenia melodyi? Alež pominąwszy to, że nikt nie ma prawa melodyi zmieniać chociażby tylko o pół tonu, nie ma tu potrzeby do takiej zmiany, bo melodya ta kościelna jest tak piękna, że kto ten psalm raz usłyszy dobrze odśpiewany, ten przyzna, że zmiana **g** na **gis** robi z melodyi karykaturę. Całe bogactwo nowszej muzyki stanowi tylko jedna dyatoniczna skala dur i dwie dyatoniczne skale mol, melodyjna i harmonijna — daleko bogatsza jest stara kościelna muzyka, bo z ośmiu jéj tonów każdy ma odrębny charakter. Kto więc zamienia te stare melodye na nowoczesne skale, ten zdziera z nich prawdziwą ozdobę, a przywdziewa na nie modne strzępy mniejszej wartości. A właśnie ta melodya czwartego tonu ma charakter tak rzewny, a tak niebiańskim tchnący spokojem, że go nasza świecka muzyka żadną miarą oddać nie zdoła, i ten charakter po barbarzyńsku został zmazany, aby mieć modną melodyą w tonie **A**-mol! Jedyna zmiana, zachodząca w tonie IV, której właśnie ks. S. nie obserwował, jest zamiana **h** na **b**, np. na str. 16 przy *Deo* i *magnus*, wtenczas gdy melodya wprost schodzi do **f**, aby uniknąć nadmiarowéj kwarty; niech tylko ks. S. śpiewa czysto te cztery tony: **h, a, g, f**, a przekona się, że to nie śpiewa się gładko i nie brzmi tak wdzięcznie, jak **b, a, g, f**. To też w takich przypadkach zawsze śpiewano **b** i tu w tym tonie wszędzie w tych miejscach **b** zamiast **h** być musi.

Co do harmonii samej, to z żalem powiedzieć trzeba, że ten, który ją układał, nie pojmuje wcale ducha kościelnej muzyki i nie ma pojęcia o harmonizowaniu chorału. Gdyby pojmował ducha téj muzyki, toby wiedział, że II ton zbliża się do tonacyi molowéj z tą tylko różnicą, że takowa nie ma ściągacza, ale **cały** ton poprzedza tonikę, czyli raczéj ton końcowy; byłoby więc odpowiednio duchowi tonacyi rozpocząć harmonizacyą psalmu od **g**-m o l a nie e s d u r. Ale i cała harmonizacya jest nieodpowiednia i niezręczna, że tylko przytoczę tu ów zmniejszony septymowy akord na: *„salutari"* **es, cis, g, b,** i jego rozwiązanie! A i to jest nieodpowiednie, że te same akordy powtarzają się za sobą w ćwiartkach lub ósemkach; aby bowiem organista, nieznający języka łacińskiego, fałszywych nie kładł akcentów, wystarczy w melodyi zaznaczyć, jak pojedyncze zgłoski wytrzymywać należy, ale nie sypać ósemki całemi akordami, tylko akordy oznaczać całemi nutami, inaczéj niejeden organista siekać będzie po organach jak na fortepianie, jak to się też nieraz dzieje ku zgrozie i rozpaczy każdego właściciela pary zdrowych uszu.

Harmonizacya w drugim zeszycie jest lepszą od harmonizacyi pierwszego, ale n i e j e s t w ł a ś c i w ą c h o r a ł u g r e g o r y a ń s k i e g o, do którego nie można przypinać modnych akordów, które się z duchem jego nie zgadzają, a które zawierają tony, jakich nie zna skala tego tonu, w którym jest melodya.

Harmonizacya chorału stanowi osobną naukę, ale kto harmonizacyą w pierwszym zeszycie napisał, wystawił sobie świadectwo, że nie tylko nie umie chorału harmonizować, ale nawet w ogóle o harmonizacyi nie ma wyobrażenia. Gdzież tu widać prawidłowe prowadzenie głosów? Harmonia raz czterogłosowa, drugi raz trzygłosowa, to znowu pięciogłosowa: tu głos ginie, jakby kto kamień w wodę wrzucił, ani pauza nie oznacza miejsca, w którem tak marnie skończył, tam znowu nowy głos wyskakuje, jak Filip z Konopi bez wszelkiéj legitymacyi. A co najgorsza, że przy tem nieprawidłowem prowadzeniu głosów są grube błędy, grzechy przeciwko najkardynalniejszym zasadom harmonii. Pierwszą próbkę tego przedstawia owo *Alleluja* na końcu pierwszego rządka 10 strony u góry; tu bas najspokojniej idzie z altem w oktawach z dominanty do septymy jéj, z **e** do **d**, ale dalej wstydzi się iść, więc spada do toniki, do **a**, podczas gdy septyma dominanty powinna iść do tercyi toniki; akord na zgłosce *lu* wygląda tak klasycznie: **d, gis,** $\overline{\mathbf{d}}$, $\overline{\mathbf{h}}$ i rozwięzuje się: **A, a,** $\overline{\mathbf{c}}$, $\overline{\mathbf{a}}$. Na stronie 10téj w trzeciem rządku przy słowach: *ad adjuvandum me festina*, idzie sobie tenor z basem w oktawach na dół i do góry, przy zgłosce *fe* pojawia się ni ztąd ni z owąd nowy głos $\overline{\mathbf{c}}$, i potem wszystkie pięć głosów równoległym ruchem idą do góry, przez co powstają zakazane kwinty: **f** $\overline{\mathbf{c}}$ i **g** $\overline{\mathbf{d}}$. Czyż nie było prościej poprowadzić bas na dół z **f** do **d**, potem do **c**, tenor z $\overline{\mathbf{c}}$ do $\overline{\mathbf{f}}$, potem do **e**, a alt z $\overline{\mathbf{f}}$ do $\overline{\mathbf{g}}$, i na tym tonie by pozostał? Takie prowadzenie głosów byłoby prawidłowe, brzmienie byłoby piękne, ruch głosów byłby urozmaicony, bo równoległy, z jednostronnym i przeciwnym pomięszany, a uniknęłoby się tych kwint błędnych. W drugim rządku od dołu przy schodzących się słowach: *Sancto, Sicut* znowu są dwie zakazane kwinty w tych samych głosach w ruchu równoległym: **f** $\overline{\mathbf{c}}$ i **c g**, i te same kwinty w ostatnim rządku od dołu przy: *semper et*; a tak łatwo było tych kwint uniknąć, gdyby tenor $\overline{\mathbf{c}}$ nie schodził niepotrzebnie na dół do **g**, ale spokojnie pozostał na miejscu, a potem dopiero przy *erat* i przy *in* zstępował na dół.

Takich błędów harmonicznych unikać już musi każdy początkujący uczeń nauki harmonii, cóż więc sądzić o tym, który tę harmonią popełnił? Przekonuje się ks. S., że się grubo zawiódł na swych współpracownikach — bo wydawnictwo tak dalej poprowadzone mogłoby do tego doprowadzić, iżby tego ksiądz, znający się na muzyce, nie dał organiście do ręki, a organista ze znajomością rzeczy wcaleby go nie przyjął. Oceniając pracę, trudy i starania ks. S., radzę mu szczerze, aby poniósł tę małą stratę i te 3 arkusze dobrze przerobione na nowo wydrukował, i daléj, aby zwolnił harmonizatora swego, któremu „cały Kościół polski" doprawdy nie ma za co być wdzięcznym, od dalszéj pracy, a postarał się o takiego, któryby znał abecadło harmonii i jeszcze coś więcéj, bo gruntowną harmonią, i harmonizowanie chorałów, sam zaś, aby nie zmieniał melodyi naszych chorałów, bo to niedozwolone. Wszakże mamy zatwierdzony już odmienny od rzymskiego chorał, melodyjniejszy i przyjemniejszy dla polskiego naszego ucha, na cóż więc jeszcze go mamy dowolnie zmieniać? Niech też ks. S. baczy na to, że takie wielkie i w piękny program opatrzone wydawnictwo zwróci na siebie uwagę Niemców, którzy w muzyce kościelnej są — prawda — zanadto nieraz surowi, ale przyznać trzeba, że się na niej znają; czyż więc mamy się na to narazić, aby się z nas jako z ignorantów wyśmiali? I ja pragnąłbym, aby się spełniły słowa ks. S., wypowiedziane pod koniec N. 1: „Oby pozwolił Bóg dobry" i t. d., ale wtenczas ta harmonizacya chorału nie może być taka, jakiej próbę mamy w pierwszych numerach.

Ks. Apolinary Tłoczyński.

W obec zarzutów tak słusznych naszego recenzenta musimy ze stanowiska naszego kościelnego protestować przeciwko wprowadzaniu do kościołów muzyki i śpiewu, nie odpowiednich ani duchowi muzyki kościelnej, ani tradycyi naszéj polskiéj i ostrzedz duchowieństwo, że wykroczyłoby przeciw przepisom kościelnym, ustawom naszym synodalnym, rytuałowi, potwierdzonemu przez Stolicę Apost., gdyby tego rodzaju pofałszowane, żadną urzędową aprobatą kościelną nie opatrzone utwory przyjmowało do swych kościołów. Jeśli szanowny wydawca i jego współpracownicy gregoryańskiego śpiewu nie znają, to albo niech przedrukują żywcem bez harmonizacyi nasze stare antyfonarze, gradualniki, psałterze itd., albo też niech wnijdą w porozumienie i zaproszą do pracy osoby, posiadające potrzebne do tego wiadomości. Na takich współpracowników polecić im możemy ks. dr. Surzyńskiego w Poznaniu i ks. dr. Ruchniewicza w Pelplinie, kapłanów, którzy w Regensburgu w nauce téj gruntownie się kształcili. Jeżeli ks. Solecki nie posłucha tych dobrych i życzliwych rad, to narazi na upadek całe wydawnictwo, gdyż ordynaryaty z obowiązku swego urzędu przeciw wprowadzeniu jego śpiewów do kościołów wystąpićby musiały. (*Przyp. Redakcyi*).

ROZMAITOŚCI.

ALEKSANDRYA W EGIPCIE. (Dokończenie). Już wspomniałem, że Bracia szkolni mają tuż przy kościele świętéj Katarzyny bardzo obszerny zakład naukowy, w którym liczna młodzież chrześciańska i niechrześciańska wschodnich i europejskich narodowości pobiera nauki. Bracia szkolni tak tu jak na całym Wschodzie zażywają wielkiego miru i bardzo sprawiedliwie. Za miastem mają obszerne gospodarstwo z pięknym inwentarzem. Siostry Miłosierdzia mają kilka domów. Centralny dom olbrzymich rozmiarów znajduje się przy jednéj z głównych ulic, nazwanéj od nich „rue des Soeurs". Mają tam kilka set dzieci, chłopców i dziewcząt, białych, oliwkowych i czarnych, które uczą i wychowują; są sieroty, które się u nich chowają, są dzieci, które z miasta przychodzą i za naukę płacą; ze szkołą ludową połączony jest pensyonat dla panien. W tymże domu jest apteka, gdzie kilku lekarzy i Siostry codziennie do południa chorych muzułmanów, chrześcian i żydów przyjmują i leczą z właściwą im staranności i troskliwością. Największą część Sióstr

stanowią Francuzki. Siostry mają także śpital, jak wspomniałem, na gruncie franciszkańskim. Wielki to dom o piętrze i arkadach, gdzie chorzy, na klasy podzieleni, najtroskliwszéj doznają opieki w wielkich, dobrze wietrzonych salach a zdrowsi przechadzają się pod arkadami lub w ślicznym ogrodzie. Wśród tegoż ogrodu, wśród palm i zwrotnikowych roślin wznosi się bardzo piękny, nowy kościołek, w którego oknach ładne obrazy, na szkle malowane. Za miastem mają Siostry jeszcze jeden zakład, w którym się mieści trzyklasowa szkoła dla chłopców, między którymi i Murzynków widać, zostający pod przewodnictwem P o l k i. Siostry Anieli Ł a z a r o w i c z z Królestwa Polskiego, która go wzniosła i od lat już 20 w Aleksandryi jest zakonnicą. — Prócz OO. Franciszkanów są w Aleksandryi jeszcze OO. Łazaryści czyli Misyonarze, którzy przy rue des Soeurs naprzeciw centralnego domu Sióstr Mił. posiadają wielki budynek a w nim nowy zupełnie, w gotyckim stylu wzniesiony kościół, który również pięknemi malowanemi oknami i gustownemi ołtarzami jest przyozdobiony.

Grecy katolicy posiadają dwa kościoły. Jeden jest parafialny, dość wielki i schludny, niedaleko kościoła św. Katarzyny, drugi jest raczéj prywatną kaplicą i stoi blisko wielkiego i pięknego placu Mehmeda Alego. Pobudowany został staraniem konsula jeneralnego brazylijskiego, pod którego też opieką zostaje i bardzo jest piękny. Ponieważ we wschodnich obrządkach nie bardzo jest przyjętem, aby kobiety razem były w kościele z mężczyznami, dla tego w obydwóch tych kościołach u góry znajdują się dla nich obszerne loże, podobnie jak to widujemy w bóżnicach żydowskich. Parafia greckokatolicka nie jest liczną. Nad morzem, w stronie północnéj miasta, mają Maronici swój kościół, który zewnątrz wygląda na wielką, czworoboczną kamienicę, zwyczajnie szczelnie zamkniętą, jak jaka twierdza obronna. W téj kamienicy mieści się bardzo skromny kościół o trzech ołtarzach, tudzież mieszkanie dwóch księży maronickich, bardzo uprzejmych, Polaków wielce miłujących, do Kościoła i Ojca św. gorąco przywiązanych. Nazwiska ich są: Michał Semean i Paweł Basbus. Noszą się po wschodniemu. Obecny ich patryarcha na Libanie nazywa się Paweł Masaad, poważny starzec o długiéj siwéj brodzie. Do parafii maronickiéj należy tylko około 100 osób. Są to ludzie, którzy głównie za zarobkiem opuszczają swe góry i dążą do Aleksandryi; dawniéj prawie wcale ich tu nie było. Są to ludzie przystojni, o pięknych twarzach, zwykle śniadych, o włosach czarnych i oczach ognistych, ciemnych jak węgle.

Grecy schizmatycy, którzy tu jak w całym Egipcie bardzo są liczni, bogaci i przeważnie zajmują stanowisko a w rękach swych cały prawie mają handel, jak u nas żydzi, pobudowali na darowanem sobie przez Mehmet Alego terytoryum szkoły, kościół i mieszkania dla księży, nauczycieli i dyaków. Jest to ogromna, okazała budowla, opodal kościoła św. Katarzyny, przy jednéj z głównych ulic, wychodzących od placu Mehmet Alego; zbudowana w podłużny czworobok, wśród którego dziedzińca wznosi się wielki kościół o dwóch wieżach z zegarem, o trzech nawach i wielkim ołtarzu za carskiemi wrotami. Ikonostaz nie piękny, ale bogaty, zdobny wielkiemi obrazami srebrnemi, przysłanemi w darze z Moskwy. Paramenta i naczynia, do służby Bożéj służące, są bardzo bogate. Po prawéj stronie ołtarza na ścianie wisi obraz św. Spirydyona, który tu wielkiéj czci doznaje. Święty Spirydyon urodził się na wyspie Cyprze, był tamże Biskupem Trumetuntu, brał udział w Soborze Nicejskim 325, gdzie się odznaczył gorliwą i uczoną obroną wiary katolickiéj. Po śmierci przeniesiono jego ciało do Carogrodu, a po upadku państwa bizantyńskiego do miasta Korfu, gdzie się znajduje w kościele greckim schizmatyckim, w bogatéj srebrnéj trumnie zupełnie dobrze zachowane i doznaje, jako wspólny Święty, równéj czci od katolików i schizmatyków. W pewne uroczystości obnoszą ciało po mieście wśród wielkiéj okazałości, w towarzystwie niezliczonych tłumów ludzi, muzyki, wojska lądowego i morskiego i wszystkich dostojników wojskowych i świeckich. Inny kościół grecko-schizmatycki, blisko pysznego bulwaru, zwanego rue de Rosette, poświęcony świętemu Sabie, jest bardzo dawny i ciekawy. Obszerny pałac w najlepszym stylu arabskim, powiedziałbym maurytańskim, w guście tych, które zdobią Algier, o pięknym dziedzińcu, został przerobiony na kościół; trzy jego nawy spoczywają na licznych filarach granitowych o najrozmaitszych kapitelach, wyraźnie pozbieranych z różnych dawnych świątyń pogańskich, jak to było zwyczajem. Cała architektura kościoła zdradza wielką starożytność. Osobliwością jego jest niska czworograniata kolumna z białoszarego marmuru, na którym św. Katarzyna pono miała być ściętą, ale podanie to ma z wielu powodów mało prawdopodobieństwa za sobą.

Ormianie schizmatycy mają nowy kościół dość wielki w stylu wschodnim, nieodznaczający się pięknością architektury. Posiada dwie wieże, trzy nawy, zwykłe galerye dla kobiet i ikonostaz, lichemi obrazami pomalowany. Kościół stoi na miejscu starego, małego, który zburzono, czego żałować wypada, bo to była podobno stolica biskupia św. Atanazego W. Za miastem, obok zakładu Siostry Anieli Łazarowicz posiadają Ormianie wielki ogród z licznemi palmami, darowany im przez Mehmet Alego; tamże jest kaplica cmentarna ormiańska a obok niéj groby współwyznawców; odznaczają się dwa wspaniałe grobowce z białego marmuru Armeńczyków, którzy w rządzie egipskim wysoko zajmowali stanowiska.

Protestanci posiadają trzy kościoły: niemiecki, anglikański (High Church) i prezbyteryański. Wszystkie trzy są nowe, w stylu gotyckim, położone nad morzem. Protestanci mają też swe szkoły i zakłady miłosierdzia. Między dyakoniskami pięknego niemieckiego śpitalu znajduje się jedna Polka z Opola.

O pół mili od Aleksandryi, jadąc koleją, leży Ramle (po polsku „Piasek"), osada wielka, powstała w ostatnich latach na piasku wśród pustyni, bo w Egipcie wszędzie, gdzie wylew nilowy nie dochodzi, jest pustynia. Są tu same wille i pałace zamożnych Aleksandryjczyków, dawniejszego wicekróla Ismaela i Egipcyan, którzy lato tutaj w bliskości morza spędzają, zupełnie na podobieństwo tylu innych miejscowości kąpielowych nadmorskich, gdzie domy jak grzyby po deszczu wyrastają, jak np. w Normandyi w Dieppe, Fecamp, Trouville, Villers, Luc i tylu innych, gdzie latem pełno życia i gwaru świata eleganckiego a zimą pusto, chociaż w Ramle nawet zimą liczne rodziny aleksandryjskie zamieszkują. Franciszkanie mają tutaj nowy kościół i mieszkanie dla jednego ojca i braciszka. Takie stacye misyjne Franciszkańskie są po całej Delcie rozrzucone jak w Port Said (portus Felicis), Izmailii, Rosette, Mansurze (czyli Wiktoryi), gdzie dotąd pokazują dom, w którym był więziony św. Ludwik IX francuzki, w Bulaku pod Kairem, w Damanbur, Damiette, Kafr-Zajat, Suez i t. d. Bracia szkolni posiadają w Ramli okazały zakład z pięknemi ogrodami. Siostry Syońskie zbudowały sobie wspaniały i rozległy klasztor, w którym utrzymują z wielkiem powodzeniem pensyonat dla panien.

Na zakończenie wspomnę o P o l a k a c h, którzy bawią w Aleksandryi. Prócz dwóch wspomnianych OO. Franciszkanów są tu: dr. Andrzéj Kłodzianowski, rodem ze Lwowa, młody jeszcze człowiek; dr. Londyński, liczący około 50 lat; Szołder alias Torlecki, balwierz. Konsula francuzkiego zastępował p. Alfred Kleczkowski, bratanek słynnego autora słownika chińsko-francuzkiego, nieumiejący atoli po polsku. W hotelu Abbat był kelner od Kołomyi, mówiący po polsku. W Ramli jest aptekarz Polak p. Kozierowski z Kęt w Galicyi.

Na muzykę kościelną ks. S o l e c k i e g o złożyli: ks. prob. Rożański z Graboszewa p. Strzałkowo za II Rocznik, okładkę i Kalendarz 6,30 M; ks. Michalski z Dusznik i ks. Berkowski z Odolanowa za II Rocznik i okładkę 5,50 M; ks. Miśkiewicz z Sikorzyna p. Gostyń na II Rocznik 4,80 M; ks. Sobeski prob. z Słupów p. Szubin za 2 egz. II Rocznika, 2 okładki i 2 Kalendarze 12,60 M.

Redaktor i nakładzca ks. Władysław J a s k u l s k i w Poznaniu. — Drukiem Jarosława L e i t g e b r a w Poznaniu.